

Vikongomwa wa migomba

Cosmopolites sordidus

Photo: Scot Nelson, Flickr, CC BY-SA 2.0, <http://bit.ly/1allhxe>

Mabuu ya kikongomwa yakila kiasi cha mgomba na shina la mche wa mgomba.

Photo: Scot Nelson, Flickr, CC BY-SA 2.0, <http://bit.ly/11JWY7t>

Kikongomwa kilichokomaa.

MUHTASARI: Vikongomwa ni wadudu hatari sana wa migomba duniani kote. Idadi ya vikongomwa inaweza kupunguzwa kwa kutumia vipanzi safi, kuharibu mabaki ya mimea na kutumia mwarobaini; Hata hivyo, kuhamia kwa vikongomwa kutoka kwa mashamba jirani kunaweza kupunguza ufanisi wa njia zozote za kukabiliana nao.

DALILI MUHIMU

Vikongomwa ni wadudu wakubwa ambao hushambulia aina zote za migomba (*Musa* spp.) na ensete (*Ensete* spp.). Vikongomwa wakubwa wana urefu wa milimita 10-16 na rangi nyeusi au hudhurungi iliyokolea. Vikongomwa waliokomaa kwa kawaida hupatikana katika udongo kwenye shina, katikati mwa majani yanaposhikana na shina, na chini ya mabaki ya mimea na matandazo. Vikongomwa wakubwa wana maisha marefu (kama miaka miwili hivi) na wanaweza kuishi kwa muda mrefu bila ya chakula. Vikongomwa wakubwa ni wachangamfu zaidi usiku na wana uwezo wa kupeperuka, ingawa sio mara kwa mara.

Mabuu yana rangi ya maziwa na vichwa vyekundu na kahawia, hayana miguu na yana urefu wa milimita 12. Mabuu husababisha uharibifu zaidi kwa kupekecha na kuingia ndani ya shina la mgomba, kiasi, miche na mizizi. Huchimba mahandaki ndani ya kiasi cha mgomba na kusababisha uharibifu mkubwa zaidi ikiwa pamoja na maambukizi ya kuku na kupunguza uwezo wa kuchukua madini, na ukuaji wa shina imara.

Dalili ni pamoja na mahandaki, miche dhaifu au inayokauka, majani ya rangi ya manjano yanayoning'inia na mikungu midogo ya ndizi. Mimea iliyoathirika sana huonyesha uharibifu mkubwa kwa shina na mashambulizi makali yanaweza kusababisha mgomba kuanguka. Viazi vilivyothirika vitakuwa na matundu ya upana wa hadi sentimita 1.5. Ili kutambua wadudu, kata kiasi chenye matundu na mahandaki ili kubaini kama mabuu yako ndani. Migomba iliyo dumaa na ile inayoonyesha kunyauka mapema kwa majani pia inapaswa kukaguliwa kama ina mabuu na vikongomwa vilivyokomaa. Ipasue kwa kutumia kisu au kata shina juu kidogo ya usawa wa ardhi ili kutafuta mabuu au mahandaki yao.

Vikongomwa waliokomaa huvutiwa zaidi na viazi na mashina yaliyokatwa ambayo yanaweza kutumika kama mitego kwa ajili ya ufuatiliaji. Kutengeza mtego wa shina, kata vipande vidogo vidogo vya nusu ya shina vya urefu wa kama sentimita 25, na uweke vipande vilivyokatwa chini karibu na shina la mgomba. Weka sehemu iliyokatwa ikiangalia chini. Baada ya siku 5, angalia mitego na uhesabu vikongomwa walio katika kila mtego na kisha uwaue. Kama zaidi ya wadudu 2-5 wamepatikana kwa kila mtego ni muhimu kuanza kuwathibiti. Hii mitego hutumika vyema wakati wa joto na unyevu. Kama mitego 50 kwa hekta moja inahitajika ili kutoa matokeo mazuri, na mitego ni lazima iwekwe mara moja kwa mwezi.

USIMAMIZI

Kinga – mambo ya kufanya kabla dalili kuonekana

Mbinu za kitamaduni: Kuweka vizuizi vya karantini katika kila eneo na kuhakikisha uwepo na utumizi wa mbegu safi za

kupanda ni njia muhimu za kukinga mimea mipya dhidi ya mashambulizi na kuzuia kuenea kwa wadudu.

Ni muhimu sana kwa wakulima kutumia vipanzi safi. Wakulima wanatakiwa kukagua viazi na miche ili kubaini uharibifu na kuondoa yote ambayo imeathirika. Chukua kipande kimoja au viwili kutoka kwa vipanzi na uangalie kama kuna mahandaki, mabuu au pupae. Kama vimeathirika, haribu hiyo mbegu.

Kama vipanzi safi havipatikani, basi kukata mbegu ili kuondoa sehemu zilizoathiriwa na mayai na mabuu, na kutumia maji ya moto kutibu vipanzi ni njia mbili bora. Bambua ganda la nje la mche ili kuondoa mayai ya vikongomwa. Tumbukiza mche safi ndani ya maji ya moto (joto la kiwango cha nyuzi 52 hadi 55) kwa dakika 15 hadi 27 kabla ya kupanda.

Mwarobaini pia unaweza kutumika kwa ufanisi kusafisha vipanzi. Tumbukiza machipukizi kwa mafuta ya tembe za mwarobaini kiwango cha asilimia 20 kabla ya kupanda.

Kuvu wa kuua wadudu, kama vile *Beauveria bassiana* na *Metarhizium anisopliae*, na wadudu wengine wa kuthibiti kibiojolojia (mfano athropoda kama vile mchwa) wanafanyiwa majaribio na kuendelezwa na wanaweza kutoa suluhisho zaidi katika siku zijazo.

Udhibiti – mambo ya kufanya baada ya dalili kuonekana

Mbinu za kitamaduni: Haribu mabaki yote ya mimea iliyoathiriwa baada ya kuvuna ili kupunguza idadi yao.

Usirudie kupanda kwenye maeneo yalioathirika kama viazi vya mgomba bado viko kwa ardhi. Ondoa viazi vyote baada ya mavuno ya mwisho, vikatekate vipande 4 hadi 8 na uviwache vikauke ili kuzuia mabuu yasiendelee kuishi katika migomba iliyovunwa ndizi. Ngojea kwa muda wa miezi 3 ili vikongomwa wafe, kabla ya kupanda tena katika hilo shamba.

VISABABISHI

Vikongomwa wa ndizi (*Cosmopolites sordidus*) pia wanajulikana kama banana borer au banana root borer.

Vikongomwa huenea kati ya mashamba, wilaya na nchi kwa usafirishaji wa sehemu za migomba zilizoathirika, hasa viazi. Vikongomwa vilivyokomaa vinaweza kwa urahisi kutembea kutoka kwa mgomba mmoja hadi mwingine.

ATHARI

Vikongomwa wa ndizi hupunguza ukuaji wa mizizi, hupunguza uwezo wa kuchukua virutubishi na nguvu ya mmea, na husababisha kuzaliwa kwa mikungu midogo ya ndizi na mazao kidogo na kudhoofisha afya ya mimea. Mashambulizi katika shamba jipya lililopandwa husababisha mmea kushindwa kukua. Ndizi za nyanda za juu na plantain huathirika zaidi kuliko za kuivishwa au za kutengeza pombe.

UENEAJI

Vikongomwa vya ndizi vilitokea nchini Malaysia na Indonesia, na kwa sasa vinapatikana katika maeneo yote makuu yanayozalisha ndizi duniani. Vinapatikana Afrika Mashariki na Magharibi ikiwa ni pamoja na Burkina Faso, Ghana, Mali, Nigeria, Tanzania, Uganda na Kenya.

MASOMO ZAIDI

Plantwise Knowledge Bank www.plantwise.org/knowledgebank

Gold, C., Pena, J., and E. Karamura. Biology and integrated pest management for the banana weevil *Cosmopolites sordidus* (Germar) (Coleoptera: Curculionidae). *Integrated Pest Management Reviews*, 2001, volume 6, issue 2, pp. 79-155.

PIP Guide to Good Crop Protection Practices for production of Bananas. 2011. www.coleacp.org/pip

Bioversity International <http://www.bioversityinternational.org/>

ProMusa www.promusa.org